Чыла элласе пролетарий-шамыч, ушныза!

Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

АДРЕС: Йошкар-Ола, Пограничный урем, 45, „Ямде лий" редакций.

Мыланем кудло ием теммылан лийын саламлымаш ден поздравленийым колтымылан чыла организаций, группа да посна еҥ шамычлан уло шӱмем дене таум каласем.

1941 ий 7 февраль. **К. ВОРОШИЛОВ.**

Тунемдыме ден шагал тунемше-шамычым туныкташ полшыза!

Советский власть культура да шинчымаш дек пеш кумда корным почын. Сталинский Конституций чыла шемер-шамычлан тунемаш правам пеҥгыдемден. Эше 1920 ийыштак „Тунемде коммунизмым ышташ ок лий"— манын великий вождь Владимир Ильич Ленин ойлен. Ленин пӱтынь калыкым грамотныйым ышташ кугун тыршен. Тыгак партий ден правительство да лично Сталин йолташ калыкым туныктышаш верч виян тыршат. Большевистский партий ден советский правительство шемер масса коклаште культурым куштымаш верч кугу пашам ышта, кажне пашазе да кресаньык грамотный лийышт манын тыршат.

Мемнан республикыште кугу еҥ-шамычым туныктымо фронтышто ятыр сеҥымашым ыштыме. Но тунемдыме ден шагал тунемше-шамыч але шагал огыл улыт. Марийский республика мучко 20 тӱжем тунемдыме да 15 тӱжем шагал тунемше-шамыч улыт. Нине цифр-шамыч изи огытыл. Тынар еҥым туныкташлан чылаланат виян пижаш кӱлеш. Тиде пашашке моло-шамыч дене пырля старший классыште тунемше-шамыч активно полшышаш улыт.

Республика мучко ятыр вере тиде пашашке чыла культурный вий ушнечыт. Теве Арбан сельсовет кӧргысӧ учитель ден тунемше-шамыч тунемдыме ден шагал тунемше-шамычым кӱрылтде туныктат. Тугак Кожлаерский средний школын (Сотнурский район) старший класслаште 17 тунемше-шамыч туныктат. Нуно учитель-шамыч дене пырля кодшо ият 174 еҥым туныктен улыт. Тений сельсовет мучко кодшо 76 тунемдыме ден шагал тунемше-шамычым туныктат. Тыгай факт ятыр уло. Чыла вере нунын семын туныкташ пижыт гын, кугу паша ышталтеш ыле.

Ятыр старшеклассник-шамыч тунемдыме, шагал тунемше ача-аваштым туныктат. Тыге нуно кугу государственный пашам шуктат.

Йоча-шамыч, нунын семын теат туныктен кертыда. Чапле опытым кумдан шарыза. Айста чыланат тиде пашашке ушнена!

АВАЖЫМ ТУНЫКТА

Кугыжан Российыште шемер - шамычлан тунемаш эрык лийын огыл. Тыгак Никандрын аважат тудо жапыште тунемде кодын. Кызыте, мемнан пеледше элыште гына чыла тыгыде калыклан эрык пуалтын. Садланак Никандрын аваже кызыт тунемаш пеш тырша. Никандр школа гыч толешат, аважын яра улмыжо годым лудаш, возаш, шотлаш туныкта.

Конаков Семен.

Сернурский район,
Родчоновский НСШ,
7-ше класс.

Куанен тунемеш

Мыйын авам малограмотный. Ынде мый тудым туныкташ тӱҥалым. Школа гыч толмекем авам мӧҥгыштӧ лиеш. Мый тудлан букварь гыч лудаш пуэм, лудын лектеш да мом лудмын содержанийжым каласкала. Тидын деч посна авам возашат туныктем.

Кугуелова Надя.

Йошкар-Ола,
8-ше номеран средний школа,
7-ше „А" класс.

Сернурский районышто йоча творчествым ончымо олимпиадылан начар ямдылалтыт. Шукерте огыл олимпиадылан ямдылалтмаш пашам вуйлаташ оргкомитетым ыштыме, но тудо нимогай пашам вуйлатымаш уке.
(Ф. Дмитриевын серышыже гыч).

Тамле омо

Эрла СССР Верховный Советыш сайлыме кече

В. М. Кушнарев

Вениамин Михайлович Кушнарев йолташ 1902 ийыште йорло кресаньык ешеш шочын. 13 ияшыже

годымак самостоятельно илаш тӱҥалеш. 1919 ийыште комсомолыш, 1923 ийыште партий членыш принималталтын.

1924 ий гыч 1926 ий марте тудо первый Краснознаменный кавалерийский полкышто служитлен, тудо восточный Бухараште басмачшамыч ваштареш кредалмаште участвоватлен.

1934 ийыште Сталин лӱмеш промышленный академийыш тунемаш пура. Тудым 1937 ийыште тунемын пытара да инженер - технолог званийым налеш.

Академийым тунем пытармекше Кушнарев йолташ Орджоникидзевский крайисполком председательлан сайлалтеш. Вара ВКП(б) ЦК-н решенийже почеш партий Центральный Комитетын аппаратышкыже пашам ышташ налалтеш.

1939 ий февральыште тудо ВКП(б) Марийский Областной Комитетын первый секретарьжылан сайлалтеш.

1939 ий декабрьыште Йошкар-Оласе шемер-шамыч Кушнарев йолташым городской Совет депутатыш сайлышт.

Я. И. Абрамов

Яков Иванович Абрамов 1900 ийыште муромский йорло кресаньык ешеш шочын. Тудын трудовой илы-

шыже 9 ияш гычак тӱҥалын.

1925 ий январь гыч ВКП(б) член. Партийный пашаште ныл ий лийме деч вара 1929 ийыште Абрамов Я. М. Свердлов лӱмеш коммунистический университеташ тунемаш пура. Тудым тунем пытарымекыже ВКП(б) Центральный Комитет тудым Марийский областьыш пашам ышташ колта. Тыште тудо ончычшым ВКП(б) Йошкар-Олинский горкомышто, вара жым ВКП(б) Оршанский ден Сернурский райком - шамычын секретарьыштлан ыштен.

1937 ийыште тудым обкомыш пашам ышташ налыт. 1938 ий январьыште ВКП(б) Маробкомын секретарьжылан сайлалтеш да тушто Марийский АССР Калык Комиссар-шамыч Совет председательлан сайлыме марте пашам ышта.

Я. И. Абрамов Марийский АССР Верховный Советын да Йошкар-Оласе городской Советын депутатше.

Абрамов йолташ ВКП(б) Маробком членлан 8-ше ий шога, 1937 ий гыч ВКП(б) Обком бюро член.

М. Н. Иванов

Михаил Николаевич Иванов 1905 ийыште Ленинградский область, Новго-

род олаш, пашазе-слесарь ешеш шочын.

Тудо 10 ияш улмыжо годым вӱд транспортышто электромонтерлан ышташ тӱҥалеш да тыште 7 ий наре пашам ышта. 1923 ийыште Иванов йолташ комсомол радамыш, 1924 ийыште коммунистический партий радамыш пура.

1925 ийыште тудым руководящий комсомольский пашашке—ВЛКСМ Новгородский горкомыш выдвигатлат. Тыште тудо агитационно - пропагандистский отдел вуйлатышылан ышта.

1935 ийыште тудо ВКП(б) Ленинградский обком пеленсе С. М. Киров лӱмеш марксизм-ленинизмын талукаш курсыштыжо тунемеш.

1938 ий декабрьыште ВКП(б) ЦК-н решенийже почеш Иванов йолташ НКВД органыш паша ышташ колталтеш да Марийский республикыш Внутренний Паша Калык Комиссарлан назначитлалтеш, тыште тудо кызытат пашам ышта.

НКВД органыште пашам сайын ыштымылан Иванов йолташ „Знак почета" орден дене наградитлалтын.

Снимкыште: Москваш ышталтше Наука-шамыч Академийын зданийже. Автор-архитектура академик А. Щусев. (ТАС фото).

Коммунизм верч кучедалше великий большевик

Ныл ий ожно — 1937 ийын 18 февральыште Григорий Константинович Орджоникидзе колен. Мемнан эл кугу пролетарский революционерым, большевистский партийын деятельжым, Ленинын да Сталинын соратникшым йомдарыш.

Орджоникидзе йолташ 1886 ийыште Западный Грузийыште Гореша ялысе йорло кресаньык ешеш шочын. 15 ияшыже годымак социал-демократический кружокыш пура. 1903 ийыште 17 ияш рвезым большевик-шамычын партийышкышт пуртат. Закавказьеште Сталин йолташ дене пырля шемер-шамыч коклаште пашам ышта. Сухуми, Тбилиси, Баку олалаште пашазе-шамычын кучедалмашыштым вуйлата.

Кугыжан жандарм-шамыч тудым чот эскереныт. Нуно тудым кандаш ий тюрьмаште шинчыктеныт, ссылкыш колтылыныт. Но лӱддымӧ революционерым нимат чактарен кертын огыл.

Гражданский война годым партий Орджоникидзе йолташым эн решающий участкылаш колтылеш. 1920 ийыште Сергей Миронович Киров дене пырля Орджоникидзе йолташ Азербайджаным контрреволюционный правительство деч эрыкта. Тудын вуйлатымыж денак 1921 ийыште Грузиеш советский власть ышталтеш.

Гражданский война пытен. Григорий Константинович—партийный пашаште. Тудо Закавказьесе, а варажым Северный Кавказысе большевистский организацийым вуйлата.

1925 ий декабрьыште ВКП(б)-ын XIV с'ездше погынен. Тиде с'езд СССР-ым шенгелан кодшо эл гыч виян индустриальный элыш савырыме нерген кӱлешан задачым решатлен. Элым индустриализироватлымашын сталинский планже ваштареш калыкын шакше тушманже-шамыч Зиновьев, Каменев да моло изменник-шамычат выступатленыт. Орджоникидзе йолташ с'ездын трибунжо гыч нуным разоблачатлен.

1926 ийыште Орджоникидзе йолташым ВКП(б)-н Центральный Контрольный комиссий председательлан ойыреныт да СССР Пашазе-Кресаньык Инспекций калык комиссарлан да СССР Совнарком председательын заместительжылан шогалтеныт.

1930 ийыште Орджоникидзе йолташ СССР калык озанлыкын Высший Совет председательжылан шогалталтеш. А нелэ промышленность Калык Комиссариат ышталтмек, тудо ты наркоматым вуйлата. Тудо чыла шке вийжым партийын ӱшанен пумо пашалан пуа. Тудо чӱчкыдын заводлашке да новостройкылашке лектеда, тушто пашам ыштыше-шамычлан ой денат, паша денат полша.

Орджоникидзе йолташын вуйлатымыж почеш мемнан эл нелэ промышленностьым—автомобильный, тракторный, авиационный, химический, металлургический завод - шамычым ыштен.

Революционный подпольный пашам ыштыме ийлаштат, гражданский война жапыштат, мирный социалистический строительство ийлаштат Орджоникидзе йолташ Ленин—Сталин партийын ӱшанле эргыже лийын. Тудо партийын да калыкын чыла тушманышт-шамыч ваштареш чарныде кучедалын.

Снимкыште: Социалистический Труд Герой академик Сергей Алексеевич Чаплыгин.

ИКТЕ ОЛМЕШ НЫЛЛЕ

Ленинградыште, Фрунзе лӱмеш заводышто, стахановец Орлов пашам ышта. Тудо тиде кечылаште XVIII Всесоюзный партийный конференций лӱмеш кугу рекордым шынден. Орлов йолташ посна приспособленийым шонен луктын да тудын полшымыжо дене ик деталь олмеш тудо жапыштак нылле детальым обрабатыватлен. Тиде пашам ышташ 22 час кӱлеш улмаш гын, тудо 35 минутышто ыштен. Орлов йолташ шкетынак 38 пашазым олмештен кертын.

Таджикистаныште ӱдаш тӱҥалыныт

Чот лум луммаш деч вара Таджикистаныште шокшо ийгече тӱҥалын. Яванский, Нурекский, Даган-Киикский, Кокташский районлан колхозлаштыже ончыл бригада-шамыч эн ончыч пасуш лектын, первый гектар шыдаҥым да шожым ӱденыт.

Тале пианист

Сокыр йоча-шамычын Ленинградский институтышко Вильнюс гыч 12 ияш сокыр йоча Рафаил Фрид толын. Тудо пеш кугу музыкальный талантан.

Рафаил Фрид 6 ияшыже годымак музыкым йӧраташ тӱҥалын. Тудо кум ий жапыште Венасе сокыр - шамыч институтышто, варажым Каунас да Вильнюс олаласе учебный заведенийлаште тунемын. Чапле памятьян улмыжлан, тудо классик-шамычын произведенийыштым наизусть шокта. Но тудо ты мартеат чын музыкальный развитийым налын кертын огыл.

Кызыт Рафаил Фридым институтысо специальный школын 4-ше классышкыже налыныт.

Ленин олаште. Снимкыште: Книга Пӧрт.

Миша Лопатин Кугу ший медаль дене наградитлалтын

Миша Лопатин иян йӱштӧ вӱдыш тӧрштен, йолташыже - шамычын полшымышт дене вӱдыш пурен кайыше латкок колхозный ушкалым утарен. Тиде случай декабрь тылзыште лийын.

Екатериновский неполный средний школышто тунемше Миша Лопатинын (Куйбышевский область, Безенчукский район) инициативный, находчивый да самоотверженный улмыжлан Всесоюзный ял озанлык выставкын главный комитетше Мишам выставкын участникшылан утвердитлен да Кугу ший медаль дене наградитлен.

Г.К. Орджоникидзелан памятник

Северный осетийын столицыштыже — Орджоникидзе олаште площадьыште Г. К. Орджоникидзелан памятникым ышташ тӱҥалыныт. Тудо 12,7 метр кӱкшытан лиеш. Орджоникидзен 5 метр утла кӱкшытан фигуржо бронза дене ышталтеш.

Пытартыш тигр-шамыч

Тигр мемнан элыште эре шагалемеш. Охотыш эре коштмаш тигр-шамычым тайга кӧргыш, еҥ илыме деч шӱдӧ дене километр тораш покта. Профессор Гептнерын шотлымыжо почеш мемнан дене Дальний Востокышто 30 тигр наре, а Балхаш ер дене—3-4 тигр наре гына кодыныт. Тигр утларакше Аму-Дарья эҥер деран кодын. Эҥерын ӱлыл мучашыштыже 12—15 наре улыт, кӱшыл мучаштыже тигр-шамыч чӱчкыдынрак верештыт.

Кӱчыкын

● „Сибмеринос" колхоз (Алтай) шорык ферма деч ик миллион кум шӱдӧ тӱжем теҥге доходым налын. Колхозник-шамычын кажне трудоденьышлан 18 теҥге дене окса логалеш. Южо еш ыштыме трудоденьыштлан лу тӱжем теҥге дене налыныт.

● Туркменский охотник Ата Шинеяз кум тылзе жапыште 72 рывыжым, 100 наре мераҥым, да икмыняр лу диким пырысым кучен.

● Кодшо кечылаште Северный Буковиныште первый санаторий почылтын.

● Тений Московский областьын колхозлаштыже 15 изи гидроэлектростанций ышталтеш.

● Днепр гоч у кӱвар Киевыште ышталтеш. Тиде мемнан элын ик сылне кӱварже 2,5 километр кутышан лиеш.

● Шукерте огыл выдающий писательница, СССР Верховный Советын депутатше Ванда Василевскаям партий членыш кандидатлан пуртымо. Тудлан кандидатский карточкым пуымо.

Юный животновод-шамычлан канаш

Сӧсна иге-шамычым кузе ончыман

Сӧсна иге-шамычын шогымо верышт волгыдо, кукшо, шокшо, сай вентиляциян лийман. Сӧсна вӱташте эре ик гай температурым кучашлан, кажне кечын конгаш олташ кӱлеш. Иге пукшышо сӧсна-шамыч игышт дене чизе кочкын чарныше сӧсна иге-шамыч шогымо верыште Цельсий дене (кӱвар деч 30 сантиметр кӱшнӧ) 10—15 градус шокшо температура лийман.

Сӧсна вӱтам арун кучаш кӱлеш. Тушто кечылан кум гана: эрдене, кечывалым да кастене терысым эрыктыман. Пукшышо сӧсна-шамычын игышт дене шогышо станокыш погынышо терысым тунамак эрыкташ.

Чизе шупшшо сӧсна иге-шамычым пукшымаш да ончымаш

Сӧсна иге-шамыч сайын кушкышт да рахитан ынышт лий манын, нунылан 3—5 кечаш лиймекыштак минеральный кочкышым пуаш кӱлеш. Тиде кочкышыш—шӱй, пор да лу ложаш пурат. Чизе шупшшо сӧсна иге-шамычлан ночко йошкар шунымат пуаш кӱлеш. Тыгай шуным обязательно келге слой гыч налаш кӱлеш. Минеральный кочкышым посна ужашлан шеледыме изирак гына волышто кучаш кӱлеш.

Начар сӧсна иге-шамычлан кечеш 3—4 грамм кол ӱйым пуаш. Кум арняш сӧсна иге - шамычлан пукшымо станокышто посна волышто свежий, яндар вӱд шинчыман. Вӱдым суткаште 5—6 гана вашталташ кӱлеш. Вӱдын температуржо Цельсий дене +12 градус лийман.

Вич кечаш сӧсна иге-шамычлан ушкал шӧрым лӱштен вик йӱкташ кӱлеш. Аважын шӧржӧ шагал гын, 3 кечаш сӧсна игымак ушкал шӧрым пукшаш тӱҥалман. Сӧсна игылан таза ушкал шӧрым велэ пукшыман. Ушкал туберкулез дене але брюцелез дене черле улыт гын, нунын шӧрыштым сӧсна иге-шамычлан пумо деч ончыч обязательно шолташ кӱлеш. Сӧсна иге-шамычым шӧр кочкаш изи порций гыч, кечыште 2—3 кочмо совла гыч тӱҥалын, кокымшо тылзе мучаш марте 500—600 граммыш шумеш туныкташ кӱлеш.

Сӧсна иге - шамычын 5 кечаш лиймекышт нуным пукшымо станокышкышт тичмашнек жаритлыме, але шолдыран йоҥыштымо шожым, кукурузым, пурсам, але кожыктымо шӱльым вол дене шындаш кӱлеш.

Кандаш-лумышо кечыште сӧсна иге-шамычлан тӱрлӧ составан концентрированный кочкышым йӧрымӧ ложаш гай шоктын: шож да кукуруз, кожыктымо шӱльӧ, ош шыдаҥ коса, вика, пурса, чечевица, йытын нӧшмӧ коса, емыж пурса ложаш, кол ложаш, шыл да лу ложаш, кочмо шӧнчалым пуаш тӱҥалаш кӱлеш.

Тиде йӧрымӧ кукшо кочкышым кечыште ик сӧсна игылан: лу кечашлан—20 граммым, коло кечашлан—90 граммым, кумло кечашлан—230 граммым, нылле кечашлан — 300 граммым, витле кечашлан—400 граммым, кудло кечашлан—500 граммым. Пучымыш да кисель семынже кечылан первый лу кечыште—15 граммым, кокымшышто — 50 граммым, кумышышто—120 граммым, нылымшыште—250 грамм, визымшыште 290 грамм, кудымшышто—350 грамм.

Пучымышым да кисельым ӱмбал поген налме шӧреш але вӱдеш шолташ. Йӧрымӧ кочкышым кукшымат, адак пучымыш але кисель гайымат пукшаш лиеш. Тыгай концентрат дене сӧсна игым суткаште 4—5 гана пукшыман.

Сӧсна иге-шамычым прогулкыш лукмаш

Кандаш кечаш гычак тӱҥалын, сай, тымык кечыште сӧсна игым прогулкыш луктыт. Яндар южышто коштмаш животныйын организмыжым пеҥгыдемда, тудын аппетитшым нӧлта. Кече волгыдо дене минеральный вещества сайракын усвaиватлалтеш да лу-шамыч развиватлалтыт.

Но пылан да йӱштӧ (15 градус деч йӱштӧ) ийгечыште сӧсна игым прогулкыш лукман огыл.

Эн ондак сӧсна иге-шамычым прогулкыш икмыняр минутлан гыча, а вара эркын - эркын телым яндар южышто суткаште 30—40 минут марке, аваштым кочкын чарнымекышт часат пелэ марке жаплан луктыт.

Зоотехник О. К. Грюнберг,
Юный натуралист-шамычын Центральный станцийже.

Йӧшкенан творчествынам ончыкташ ямдылалтына

Йошкар-Ола Пионер пӧртыштӧ

Мемнан Йошкар-Оласе Пионер пӧрт 1937 ий годсек пашам ышта. Ты жап годсек тыште йоча-шамыч тӱрлӧ пашалан тунемыныт. Кызытат Пионер пӧртыштӧ шуко кружок-шамыч пашам ыштат: гимнастический, физкультурный, хоровой, драматический, радио, рукодельный, хоккейный, фотографический, молат. Туштo чылаже 596 йоча-шамыч занимaтлат. Кодшо ийын йоча творчествым ончымо олимпиадыште Пионер пӧрт сай результатым ончыктыш. Тенийт самодеятельный кружок-шамыч кугу пашам ыштат. 1 сентябрь годсек 4 концертым, кукольный ден драматический кружок-шамычын 9 постановкым шындыме.

А. С. Ганешина.

Йошкар-Оласе Пионер пӧртын учебно-воспитательный часть вуйлатыше.

Тиде страницыште Йошкар-Ола Пионер пӧртысӧ йоча-шамыч олимпиадылан кузе ямдылалтмышт нерген каласкалат.

Снимкыште: кид пашалан тунемме кружокышто шогышо ӱдыр-шамыч тӱрым тӱрлат. Фото И. Зайцевын.

Олимпиадылан ме мом ямдылена

Мемнан драматический кружок шукерте огыл „Дочь партизана“, „Петька и матрос“ пьеса-шамычым тунемаш тӱҥале. Эн тӱҥ роль-шамычым активный кружок член-шамычлан пуэдышна. Партизан ӱдыр Валя ролым Васянина Зоя, Федька ролым Рыков Вася исполнятлат. Кружокын эн активный членже Токарев Виктор Матрос ролым модеш. Рольым сайын модын мошташ манын, ме Маргостеатрысе артист - шамычын, фильмлаште киноартист-шамычын модмыштым ончаш чӱчкыдын коштына. Тиде кок пьесым ме Йошкар Армийын XXIII идалыкшылан шындена. А йоча олимпиадылан „Тимур и его команда“-м ямдылена.

Кружок член-шамыч: **Шадрин Виктор, Ухов Алеша, Швалев Алеша.**

Модель гыч самолет марте

Пионер пӧртысӧ авиамодельный кружокыш возалтмекем мый первыяк кагаз дене „Стрела“ модельым, варажым „Парабола“ планерым ышташ тӱҥальым. Ик жап гыч моло кружковец - шамыч дене пырля кугу монгольфьерым ыштышна. Тиде монгольфьер пыл дечат кӱшкӧ кӱзен да 8 километр ӧрдыжыш каен.

Варажым воздушный змейым да схематический планер, резина моторан модель-шамычымат ышташ тӱҥальым. Кече еда паша интересныйрак лиеда.

Кызыт ынде утларак сложный модель-шамычым ыштылам. Бензиновый моторан фюзеляжный модельым, сжатый юж дене пашам ыштыше кум цилиндран авиамодельный моторым конструироватлаш тӱҥалынам. Тыгак пӱтынь кружок дене гидроканалым ыштена.

Йоча творчествым ончымо олимпиадылан да Марийский АССР-ын юбилейжылан мемнан кружок деч шуко экспонат лиедат: истребительын бензиновый моторан копийже, кок винтан фюзеляжный модель, кум цилиндран моторчик, резиновый моторан ятыр модель-шамыч, молат. Кружокыштак мый самолетын ужашыже-шамычым тунемам, вет мый летчик лияш шонем.

Мухмигин Гена.

Мемнан пашана

Тӱрым тӱрлаш тунеммаш—интересный да кӱлешан паша. Садлан сентябрь тылзыште Пионер пӧртыштӧ почылтшо кид пашалан тунемме кружоклашке шукышт возалтыч. Кызыт мем нан кид пашалан тунемме 4 кружок уло, туштo 107 ӱдыр-шамыч улыт. Занятиян кече годым ме Пионер пӧртыш толына да Тамара Елисеевна Петрикын вуйлатымыже почеш шагатат пелэ жап пашам ыштена. Иктаж-мом тӱрлаш кӱлеш гын, ме эн первый сӱретым ыштена, вара тӱрлена. Шкаланна кофточкым, тувырым, молымат сайын тӱрлен моштена. Утларак мастарын Сушенцова Таня, Бахтина Лиза, Сергеева Надя, Костромина Валя тӱрлат.

Кызыт ме шкенан республикын картшым тӱрлена.

Кид пашалан тунемме кружокын членже—**Андреева Вера.**

Снимкыште: Фотокружокын членже-шамыч.

Фото кружокышто

Пионер пӧрт пеленсе фото кружокышто 38 йоча-шамыч улыт. Чыланат ме фото пашам йӧратена. Садлан ик занятийым кодыде кружокышко коштына. Кружокышто заниматлымаш мыланна тунемаш нимынярат ок мешае. Теве кӱшнӧ ончыктымо фотокружокышто чыланат отлично да сайын велэ тунемыт. Нунын кокла гыч иктыват начар але „посредственно“ отметка уке.

Кружокышто „Фотокор“ аппарат дене сайын пашам ышташ тунемына. Садлан шукерте огыл мемнан тӱҥалтыш группа гыч кугурак группыш кусарыштт. Ынде вашке контрольный паша шот дене фотовитриным луктына, а эн сай снимок-шамычым ойыркален, фотоальбом-шамычым ыштена. Тиде Марийский АССР-ын 20 ияш юбилейжылан пӧлӧк лиеш. Йоча творчествым ончымо олимпиадыштат ме обязательно участвоватлаш тӱҥалына. Тушто шкенан эн сай снимок-шамычнам ончыктена.

Гордеев Вена. Фотокружок член.

Юран интересный пашаже

— Мый Пионер пӧртлан изи радиоузелым ыштынем, — директорын комнатышке пурен шогалше Юра Артюшин каласен. — Лиеш мо?

Тыгай чапле пашам тӱҥалмым нигӧ чарен огыл. Вет Пионер пӧртыштӧ мом шонет—ыште, творитле.

Юный радист Юра Артюшин декабрь тылзыште тиште пашашкыже пиже. Тудо чылт шкетынак 10 киловаттан изи радиоузелым ышта. Тиде узел Советский Союзысо керек-могай передачымат кучен, Пионер пӧрт мучко транслироватлен кертеш. А Пионер пӧртысӧ кажне пӧлемешат репродуктор шындалтеш. Тудак адактор гоч патефонный пластинка - шамычым передаватла. Кӱлеш годым Пионер пӧрт мучко пӧлемлашке пурыде, ик ганаште увертарымашым передаватлаш лиеш. Тидлан узелеш микрофон шындалтеш.

Юран пашаже юный техник-шамычын паша выставкыштышт ончыкталтеш.

И. Зайцев.

Снимкыште: Юра Артюшин (шолаште) йолташыже дене пырля кружокышто паша ыштымыже годым.

Оперым ямдылена

Кызыт Пионер пӧртысӧ хорын тӱҥ пашаже—„Гуси-лебеди“ оперым ямдылымаш (музыкшо Юлий Вейсбергын). Тыгак шуко муро-шамычым тунемына. Мутлан „Клиновский клинок“, „Винтовка“, „Будущая армия“ муро-шамычым ме пеш сайын исполнятлен кертына.

Но оперыште посна роль-шамычым эше тунеммаш уке. Вашке роль денат сценыште репетироватлаш тӱҥалына.

Черепенина Юля.

Пьесым шындена

Мемнан кукольный кружокышто 10 йоча. Тыште заниматлаш пеш онгай. Йоча творчествым ончымо олимпиадылан ме „Красная шапочка и серый волк“ лӱман пьесым шындаш ямдылена. Тиде пашаште пӱтынь кружок участвоватла. Красная шапочкан рольжым Талызина Люба, пирын рольжым Баранов Гарик—5-ше школын 3-шо классыштыже тунемше-шамыч, рывыжым—Баранова Инна исполнятлат. Мый мераҥ рольым исполнятлем. Спектакльлан кӱлшӧ чыла ӱзгар-шамычым ме шкеак шун да кагаз дене ыштена. Курчак - шамычлан костюмым ургена, декорацийым сӱретлен ямдылена.

Игонина Рева.

Соревнованийым эртарышна

Шукерте огыл мемнан школышто лӱймаш дене школа кӧргысӧ военно-физкультурный соревнований эртыш. Тиде соревнованийыште утларакшым 7, 8, 9-ше класслаште тунемше дене пионер-шамыч участвоватлышт. Нунын кокла гыч эн сай результатым 9-ше классыште тунемше-шамыч ончыктышт. Васильев Юрий—30 очком налшаш гыч 24 очком, Фурзиков Миша—23 очком да 7 ше класс гыч Колесников Георгий—21 очком налыныт. Нунын чылаштынат Ворошиловский стрелок 1 ступень значок уло.

Тыгак ПВХО, ГСО, топографий ден связь команда-шамычат соревнованийлан сай ямдылалтыт. Теве ГСО команда кум, занятийым эртарен. Тыште нуно первый полыш, искусственный дыханийым пуаш тунемыч. Топографий ден связь командат ик занятийым эртарен. Тыште верлам условный знак дене ончыктымо нерген палышна.

А. В. Гаев,

Йошкар-Ола,
6-шо номеран средний школын военрукшо.

Ик тонн да 230 килограмм

— Айста колхозлан ломыжым поген пуэна, — манын мемнан кокла гыч алакӧжӧ пелештыш. Ме тудын ойжо дене келшышна. Каныш кече ыле. Ме Кузнецов И., Кузнецов А. да мый имньым кычкен колхозышко ломыж погаш лекна.

Икмыняр жап гыч ме ик тонн да 230 килограмм ломыжым погышна. Погымек кукшо верыш — ларышке оптышна. Мемнан колхоз шошо агалан начар огыл ямдылалтеш. Ме умбакыжат колхозлан полшаш тӱҥалына: ломыжым, кайык терысым погена.

Каменщиков Леонид

Куженерский район,
Токтай-Белякский НСШ.

Пуяльский начальный школышто тунемше-шамыч (Оршанский район) каныш кечын колхозлан 2500 килограмм ломыжым поген пуышт.

Снимкыште: пионер-шамыч старший пионер вожатыйлан ломыжым погымышт нерген ойлат. Шола гыч пурлашке: **Романов Алеша** (отряд совет председатель), **Е. Г. Петухова** (вожатый), **Лебедев Толя, Сидельников Витя** да **Ураков Гена.**

Фото **М. Чуршуковын.**

Эн первояк ече нерген мемнан эра деч 400 ий ончыч илыше знаменитый греческий историк Ксенофонтын сочиненийлаштыже возалтын. Тудо возен: азиатский варвар-шамыч телым ече дене походым ыштымышт годым келге лумыш волен каяш огыл манын, йолышкышт уа дене ыштыме тодмым чиеныт. „Ошкыл каяшлан" ыштыме тыгай ече-шамыч (нунын дене мунчалташ ок лий улмаш) мӱндӱр северыште, Сибирьыште, Канадыште кызытат улыт. Нине районлаште илыше охотник-шамыч ечым шӱдышыш коваштым чымен ыштеныт. Тыгай канадский ече дене лумышто велэ огыл, купыштат кошташ лиеш.

Мунчалтыше ечым Европышко первый гана монгол-шамыч конденыт.

Шукерте, петровский жап деч ончыч, руш-шамыч ечым военный цельланат кучылтыныт. Тыге специальный ечызе - шамыч 1499 ийыште Обьын ӱлыл йогымаштыже улшо Югорский мландым (Йӱдвел Урал) кучедал налыныт. Руш армийыште пытартыш гана 1886 ийыште ечым кучылташ тӧченыт.

Ече спортивный значенийым шукерте огыл, эн первояк скандинавский элыште налын. 1870 ийыште Телемаркен олаште первый гана ече дене соревнований шот лийын.

Чыла нерген кӱчыкын

● Украинский исторический музейын фондыштыжо (Харьков олаште) исторический памятникым — Богдан Хмельницкийын сабельжым муымо. Кид кучемже да кӱзын ужашыже ший. Шийжым таптен ыштыме тӱр да филигрань дене сӧрастарыме. Клинкын тӱҥыштыжӧ — „Бн. Хмлнцкий" манын лоден возымо.

Константинопольский мастер-шамычын XVII курымышто ыштыме саблььшт, Богдан Хмельницкийын личный оружийжылан шотлалтын манын музейын научный пашаеҥышт установитленыт.

Изи шольымын мурыжо

Каем ояр кеҥеж эрден
Ужар садер воктен эртен.
Пурем тӱзланыше сад пакчаш.
Пеледыш-шамычше йыр-ваш...
Духи гай тамылын ӱпшен
Лойгат йолген тул шолгымла.
Чевер вуйлаштым шып рӱпшен
Эр кече нӧлтмым саламлат.
Ужат кузе сӧрастарен
Кушкеш пеледыш пакчаштем.
Да эн моторжым ойырен
Букетым чаплым мый ыштем.

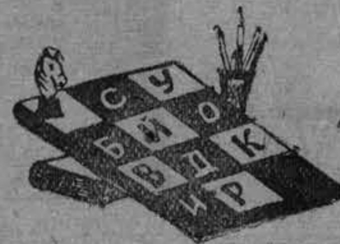
Кӧ ты пеледышла мемнам
Кушта да шокшын ырыкта,
Кӧ пиалаҥше илышнам
Тӱжем ий дене волгалта,
Мый букетем ыштем тудлан
Да пӧлеклен вара колтем.
Эн чот йӧратыме еҥлан
Пусть лийже чапле букетем.

АНТОНОВ ИВУК.

1940 ий декабрь,
Йошкар-Ола.

Коньын ходшо дене

Тыште коньын ходшо дене коштын, произведений лӱмым паледа. Могай произведений да кӧн?

БОГДАНОВ АЛЕША.

Параньгинский район,
Куракинский средний школа.

Ответ-шамыч

(11 январьысе „Ямде лий"-ым ончо).

Чайнворд. 1. Верещагин. 2. Нансен. 3. Нота. 4. Антарктида. 5. Арена. 6. Алмаз. 7. Залп. 8. Пилот. 9. Талон. 10. Наган. 11. Нил. 12. Лаперуз. 13. Зоб. 14. Бамбук. 15. Кок. 16. Кодак. 17. Кутузов. 18. Ван. 19. Николаев. 20. Венера.

(18 январьысе „Ямде лий"-ым ончо)

Задача. 20 кече гыч кӱзен шуэш.

Тушто. Самовар.

Анаграмма. Белена-Елена-Лена.

Метаграмма. Пырыс — пурыс.

Метаграмма

„Б" дене—энгер,
„Т" дене—янлык.

Орлов Петя.

Мари-Турекский район,
Мари-Куптинский НСШ.

ПЕРВЫЙ КОНКУРС

2 № задача.

А. Галицкий.

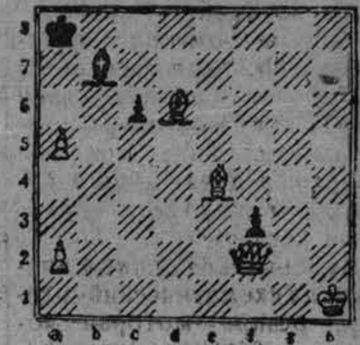
2 ходышто мат.

Ошо-шамыч: Крg1, Фd6, Лe4, Кc4, Сc6, п.g4, h4(7)

Шеме-шамыч: Крf3, Сc2, Кb1, e6, п. h5(5)

3 № задача.

А. Попандопуло.

3 ходышто мат.

Ошо-шамыч: Кр h1, Фf2, Сe4, d6, п. a2, a5(6)

Шеме-шамыч: Крa8, Сb7, п. c6, f3. (4)

Книга да газета дене пашам ыштымаш

Советский школа чыла могырымат развитый, коммунизмым ыштен моштышо у поколенийым туныкта да воспитатла. Наукын основыжым шинчыше да теорий ден практикым ушен моштышо еҥым туныкта. Наукын основыжым да коммунистический воспитанийым налмаште учебникын, книган да газетын рольышт пешак кугу. Книга человеческий обществын эртен толмыжым, законжым да движенийжым ончыкта. Коммунистический обществым ышташ у знаний дене вооружатла.

Ме тӱрлӧ книгам лудына—учебникым, художественный литературым, технический книга-шамычым да молымат. Книга чылалан полша. Ученый, учитель, инженер, летчик, забойщик, сталевар, комбайнер, тракторист, бригадир, звеньевой да моло-шамычат книга гоч шинчымашым налыт да воспитатлалтыт.

Книга гыч шинчымашым налмаш советский школын ик методшо улеш. Книга гоч шинчымашым зубрежка дене налаш огеш лий, а тушто мо возымым ыҥлаш кӱлеш. Садлан книга гыч самостоятельно шинчымашым налаш тунеммаш кугу, серьезный паша.

Шинчымаш налмаште учебник пеш кугу полышым пуа. Тудым арун кучаш, учебник гыч шинчымашым налын мошташ кӱлеш. Книга гыч шинчымашым налын мошташ навыкым учитель пуа. Тыште тыгай каҥашым пуаш лиеш. Ик ученик учебникым шып лудын утларак усвоитла. Весе йӱкын лудмек вуйышкыжо утларак пышта. Но опыт тыге ончыкта: эркын-эркын шкендым шып лудаш туныкташ кӱлеш. Материалым кузе лудмо шотыштат ик семын каласаш огеш лий. Икте чыла разделым лудеш да шоналта, весе пайлен лудеш. Но важный материалым ончыч чыла лудын лекташ да вара проработкым ышташ кӱлеш.

Учебникым лудмо годым тӱрлӧ сӱрет-шамыч лиедат: чертеж, формула, схема да молат. Садлан лудын кайме годымак чертежым ончаш кӱлеш. Тыгай чертежымак классыште ыштыме ыле гын, эше икгана тудым ышташ. Вара материалым утларак умлаш лиеш да пеҥгыдын вуйышко пура.

Шуко ученик-шамыч конспектироватлыме нерген йодыт. Тидлан тыгай вашмутым пуаш лиеш. Начальный школышто конспектым возымо ок кӱл. Адак ученик-шамычын конспект возаш шинчымашыштат огеш сите. Средний школышто тунемше-шамычлан тыге каласаш лиеш: учебник-шамыч тугакшат сжато возымо улыт, садлан тыште выпискым ышташ келша. Кӱлеш названийым, терминым, нелэ определенийым, посна характерный выраженийым, хронологический датым возен налман. Материалым лудын лекмек выписка ыштымаште тӱҥ верым выделитлаш да тошто материал дене увязкым ыштыман. Тошто материал мондалтын гын, повторитлыман.

Учебник гыч материалым мыняр гана лудаш? Тышгат общий вашмутым пуаш огеш лий. Но опыт тыге ончыкта: икте материалым сайын ик ганаштак лудын лектеш да вигак шке гыч каласкала, весе ик гана лудын лектеш да тӱҥжым шарнаш тырша да вара детально содержанийыш пура. Кумышо шуко пачаш лудеш, нимогай самоконтрольым огеш ыште. Кумышо семын тунеммаш пеш кугу йоҥылыш. Тиде механический шинчымашке конда.

Теве ик ученик учебник гыч урокым тунемме нерген тыге ойла:

1. Пумо урокым ончыч чыла лудам.

2. Лудмем шарналтем да мо лудмо нерген планым ыштем.

3. Палыдыме муг-шамычым возен налам да нуным ыҥлаш словарьыште ончем.

4. Келгын ыҥлен налашлан чертежым, схемым але сӱретым ыштем.

5. Дополнительный литературым лудам.

6. Мо кӱлешым справочникыште ончем.

7. Пуымо урокым шке гыч каласкалем.

Тыге тунеммаш сай манаш лиеш. Кажне ученик тыге ыштен кертеш. Вара определенный системыш пура да самостоятельно тунемаш навыкым пуа.

Ученик-шамычлан учебник деч посна моло книгам лудаш логалеш. Тудын коклаште первоисточник-шамыч куго верым налыт. Начальный школышто первоисточник хрестоматий гыч налалтыт. Тыште шукыжым учитель дене иквереш проработка ышталтеш. Средний школышто учитель деч посна материалым первоисточник гыч налаш логалеш. Тыште ученик-шамыч тӱрлӧ произведенийын содержанийжым самостоятельно лудын анализироватлат. Садлан сайын ыҥлен налашлан тыгай порядокым ышташ келша: — чыла произведенийым лудын лекташ, тӱҥ мысльым палаш, выпискым ышташ да планым составитлаш.

Тунеммаште шинчымаш налмаште газета ик кугу полышым пуа. Ленинын определенийже почеш газета—организатор, пропагандист да агитатор. Тудо кажне кечын социалистический строительство гыч у уверым конда. Вот тиде у увер-шамычым тунемме дене иквереш шинчен шогыман. Тыге она ыште гын, мемнан тунеммаш илыш деч торлен каяш тӱҥалеш.

Газета нерген мом шинчыман? Эн ончычак, тудын лӱмжым ыҥлен налман—мом тудо ончыкта, кӧ издаватла, могай жапыште лекташ тӱҥалын? Адак газетын могай разделже улыт? Кӱлеш материалым газетыште кузе вашке муаш? Тидым пален налмеке кажне у номерым лудман.

Газета гыч материалым налаш тунеммек тунемме пашалан полшышо материалым пеш сайым ышташ лиеш. Газета материалым поген шуко вере школлаште Сталин ден Ленин нерген тунемше-шамыч альбомым ыштеныт. Шуко вере папанинец-шамыч нерген альбом уло. Адак газетный материалым погаш тунем шумек, газетыш возашат шуко тунемыт. Ончыч пырдыж газетыш возкалат, вара „Ямде лий" газетыш да умбакат.

Учебник, книга да газета—тунеммаште кугу орудий улыт. Садлан тышеч шинчымашым налаш тунемаш кугу серьезный паша. Но кажне ученик книга гыч кузе шинчымашым налме правилым пален налеш гын, шинчымашым эше утларак налын кертеш. Правила кӱчык жапыште пашам ыштен шукташ полша да организованностьым воспитатла.

И. Токарев.

Отв. редактор—
П.А. КЛЮКИН.

Э 1096 8—5 Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.